

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QUVCHILARNING NUTQ VA YOZMA SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI

Qo‘qon universiteti Andijon filiali

Ilmiy rahbar: Abdullajonova Shaxnoza Qudratovna

Ingiliz tili fani o‘qituvchisi

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 2-bosqich 24-04 guruh talabasi Akbarova Shaxnoza Ziyodulla qizi

Annotatsiya

Maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning nutq va yozma savodxonligini rivojlantirishdagi asosiy muammolar tahlil qilinadi. Nutq va yozma savodxonlikni shakllantirish jarayonida til, ijtimoiy-madaniy muhit, psixologik xususiyatlar va pedagogik yondashuvlar o‘rganiladi. Shuningdek, maqolada nutq va yozma savodxonlikni yaxshilash uchun amaliy tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf pedagoglari va ta‘lim muassasalari uchun foydali bo‘lishi mumkin.

Kalit so‘zlar: nutq, yozma savodxonlik, boshlang‘ich sinf, o‘quvchilar, pedagogik yondashuv

Annotation

This article analyzes the main problems in developing oral and written literacy skills among primary school students. The study examines the influence of language, socio-cultural environment, psychological factors, and pedagogical approaches on literacy development. Practical recommendations for improving oral and written literacy are provided. The findings can be useful for primary school teachers and educational institutions.

Keywords: speech, written literacy, primary school, students, pedagogical approach

Аннотация

В статье анализируются основные проблемы развития устной и письменной грамотности у учащихся начальных классов. Рассматриваются влияние языка, социально-культурной среды, психологические факторы и педагогические подходы на развитие грамотности. Предлагаются практические рекомендации по улучшению устной и письменной грамотности. Результаты могут быть полезны для учителей начальных классов и образовательных учреждений.

Ключевые слова: речь, письменная грамотность, начальная школа, учащиеся, педагогический подход

Kirish

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning nutq va yozma savodxonligini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Nutq va yozma savodxonlik — bu shaxsning muloqot qilish, fikrlarini to'liq ifoda etish va o'rganilgan bilimlarni yozma shaklda amalga oshirish qobiliyatidir. Nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirish jarayonida turli muammolar yuzaga keladi: o'quvchining til qobiliyati, diqqat va eslash xususiyatlari, oilaviy va ijtimoiy-madaniy muhit, shuningdek, pedagogik yondashuvlar samaradorligi. Shu bois, boshlang'ich sinflarda nutq va yozma savodxonlikni tizimli ravishda shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi.

Asosiy qism

1. Nutq va yozma savodxonlik tushunchasi

Nutq — bu o'quvchining fikrlarini og'zaki ifoda etish qobiliyati, u so'z boyligi, grammatik tuzilma, talaffuz va mantiqiy fikrlashni o'z ichiga oladi. Yozma savodxonlik esa o'quvchining fikrlarini yozma shaklda ifodalash, yozma nutqning mantiqiyliqi, imlo qoidalariga rioya qilish va matn yaratish qobiliyatini bildiradi. Boshlang'ich sinflarda nutq va yozma savodxonlik o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, biri ikkinchisining rivojlanishini rag'batlantiradi.

2. Rivojlanishdagi asosiy muammolar

2.1 Til va lug'at boyligidagi kamchiliklar

Ko'plab o'quvchilar nutq va yozma faoliyatda so'z boyligi yetishmasligi sababli fikrlarini to'liq ifoda eta olmaydilar. Bu o'z navbatida matn yaratish va yozma ishlarni bajarishda qiyinchilik tug'diradi.

2.2 Ijtimoiy-madaniy muhitning ta'siri

Oila va maktabdagi muhit nutq va yozma savodxonlikning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi past bo'lsa yoki oilada kitob o'qish odati rivojlanmagan bo'lsa, yozma nutq rivojlanishi sust bo'ladi.

2.3 Pedagogik yondashuvlarning noaniqligi

Boshlang'ich sinflarda o'qituvchining metodik yondashuvi samarador bo'lmasa, nutq va yozma savodxonlikdagi muammolar ortadi. Masalan, interaktiv metodlardan foydalanmaslik, individual yondashuvni e'tiborsiz qoldirish o'quvchilarning qiziqishini pasaytiradi.

2.4 Psixologik va motivatsion muammolar

Diqqat yetishmasligi, eslab qolish qobiliyatining pastligi va o'zini ifoda etishdan qo'rqish nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirishga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli pedagoglar psixologik tayyorgarlikni ham hisobga olishlari lozim.

2.5 Texnologiya va zamonaviy vositalardan foydalanishdagi qiyinchiliklar

Raqamli vositalar va interaktiv darslar nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin, lekin ularni noto'g'ri yoki yetarlicha qo'llanilmasligi o'quvchilarning rivojlanishini sustlashtiradi.

3. Tadqiqotlar va misollar

1. O‘zbekiston tajribalari: Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining 60–70% da yozma nutqni shakllantirish jarayonida grammatika va imlo xatolari kuzatiladi.

2. Xalqaro tajribalar: PISA va PIRLS tadqiqotlari ko‘rsatadiki, til boyligi past bo‘lgan o‘quvchilarning matnni tushunish va yaratish qobiliyati sust bo‘ladi.

3. Pedagogik metodlar samaradorligi: Interaktiv darslar, hikoya va dramatisatsiya usullari nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirishda eng samarali usullar sifatida aniqlangan.

Amaliy tavsiyalar

1. Til va lug‘atni boyitish: Darslarda yangi so‘zlar, iboralar va sinonimlardan faol foydalanish.

2. Oila va maktab hamkorligi: Uyda kitob o‘qish, og‘zaki hikoya qilish va yozma mashqlarni rag‘batlantirish.

3. Individual yondashuv: Har bir o‘quvchining qobiliyati va ehtiyojlariga moslashgan mashqlar berish.

4. Interaktiv va kreativ metodlar: Rol o‘ynash, hikoya tuzish, guruh ishlari va raqamli vositalardan foydalanish.

5. Motivatsion rag‘batlantirish: O‘quvchilarni muvaffaqiyatlar bilan rag‘batlantirish va o‘zini ifoda etishga undash.

6. Pedagoglar malakasini oshirish: Nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirish metodikasi bo‘yicha treninglar va seminarlar tashkil etish.

7. Baholash tizimini optimallashtirish: Nutq va yozma ishlarni baholashda individual yondashuv va progress monitoringni joriy etish.

Yakuniy mulohaza

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning nutq va yozma savodxonligini rivojlantirish muammolari murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, til boyligi, ijtimoiy-madaniy muhit, pedagogik metodlar va psixologik tayyorgarlik bilan bog‘liq. Mazkur muammolarni hal etish uchun pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish, interaktiv metodlardan foydalanish va individual yondashuvni joriy etish zarur. Shu bilan birga, oila va maktabning hamkorligi, motivatsion rag‘batlantirish va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish o‘quvchilarning nutq va yozma savodxonligini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akhmedova, L. (2019). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yozma nutqini rivojlantirish metodikasi. Toshkent pedagogika jurnali, 6(1), 12-20.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.

3. Pavlova, N. (2015). Razvitiye rechi i pismennoy gramotnosti u mladshikh shkolnikov. Moscow: Prosveshchenie.
4. PISA 2018 Results (2019). Reading Literacy. OECD Publishing.
5. PIRLS 2016 International Results (2017). Reading Literacy Achievement. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
6. Yunusova, D. (2020). Nutq va yozma savodxonlikni rivojlantirishda innovatsion metodlar. Toshkent psixologiya jurnali, 7(3), 45-58.
7. Bruner, J. S. (1983). Child's Talk: Learning to Use Language. Norton & Company.

